

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 9, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339.72 + 338.22

*В. В. Михайлюк,
здобувач кафедри міжнародних фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ*

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

*V. V. Mykhailiuk,
Postgraduate Student of the International Finance Department, SHEI «Vadym Hetman Kyiv National Economic University», Kyiv*

EVOLUTION OF NOTION OF FINANCIAL SECURITY OF STATE IN GLOBAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT

У статті доведено важливість досягнення фінансової безпеки країни для забезпечення збалансованого і сталого розвитку національної економіки. В умовах глобалізації господарської діяльності, зменшення бар'єрів на шляху руху товарів та виробничих ресурсів, виникають нові ризики що потребують оцінки, класифікації та розробки відповідних інструментів їх адміністрування. Проведено систематизацію визначень поняття - фінансова безпека держави. Надано її класифікацію з точки зору таких складових елементів фінансової безпеки: бюджетної, боргової, податкової, валютно-курсової, грошово-кредитної. Приведено фактори виникнення зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці держави.

The article proves the importance of achieving financial security to ensure balanced stable development of the national economy. In a globalized economic activity, reducing barriers to the movement of goods and productive resources, there are new risks that need evaluation, classification, and development of appropriate tools of administration. The systematization of definitions - financial security of the state has been done. The classification in terms of its constituent elements of financial security: budget, debt, taxation, exchange rate, monetary. The factors of external and internal threats to financial security are given and determined.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, фінансова система держави, загрози фінансовій безпеці, бюджетна безпека, боргова безпека, податкова безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека.

Key words: financial security, economic security, national financial system, threats to financial security, fiscal security, debt security, security tax, monetary security, monetary security.

Постановка проблеми. У сучасних умовах прискорення інтеграційних процесів, стрімкого розвитку міжнародних відносин та глобалізації фінансових ринків місце кожної країни у світовій економічній системі визначається рівнем її економічної та фінансової безпеки, тобто економічною самостійністю та фінансовою незалежністю країни, її спроможністю протистояти впливу дестабілізуючих чинників.

Вихід України у міжнародний економічний простір та, як наслідок, прискорення її участі у глобалізаційних процесах підвищує можливість негативного впливу деяких зовнішніх чинників на розвиток національної економіки й, зокрема, на фінансовий сектор. Загрози полягають у можливості втрати суверенітету під впливом іноземних країн, загостренні боротьби за інвестиційні ресурси та появою ризиків, що виникають з розвитком транснаціональних корпорацій. В умовах сучасних світогосподарських зв'язків все більшого значення набувають такі поняття як національна, економічна та фінансова безпека країни, що потребує визначення їх ролі у забезпеченні стабільності економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання економічної та фінансової безпеки держави висвітлені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: О. Барановського, І. Бінька, О. Власюка, В. Гейця [43], М. Єрмошенка, В. Мандибури, С. Мошенського, В. Мунтіяна, Г. Пастернака-Таранушенка, А. Сухорукова та ін. В них більшою мірою розглянуто сутність понять економічна безпека, фінансова безпека, потенційні загрози та їх класифікація, встановлено індикатори економічної та фінансової безпеки, а також наведено пропозиції щодо напрямків посилення стану фінансової безпеки зокрема та економічної безпеки в цілому. Разом з тим, забезпечення фінансової безпеки країни в сучасних умовах потребує подальшого дослідження та виявлення нових інструментів та методів, її реалізації.

Постановка завдання. Основним завданням статті є аналіз поняття, загрози фінансової безпеки України, класифікація та систематизація його визначень. Об'єктом дослідження є фінансова безпека держави в частині її класифікаційних ознак складових елементів. Предметом дослідження є сукупність теоретичних положень і практичних аспектів забезпечення фінансової безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, слід звернути увагу на те, що головною системою на рівні держави є національна безпека, що включає економічну безпеку як підсистему. В свою чергу, фінансова безпека є підсистемою економічної безпеки держави.

Фахівці Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова трактують економічну безпеку як «нааявність в державі достатніх можливостей для забезпечення репродукції виробничого потенціалу в промисловості, сільському господарстві та в усіх сферах докладання соціально корисної праці, а також для забезпечення стабільності суспільного ладу, суверенності держави» [1, с. 86].

Щодо визначення економічної безпеки, то методологічно це поняття виводиться вченими з поняття «національна безпека». Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» (2003 р.), національна безпека розглядається як «захищеність життя важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам і запобігання їм» [2, ст. 1].

Таким чином, економічну безпеку необхідно розглядати як базову складову національної безпеки, її фундамент і матеріальну основу і, разом з тим, як взаємопов'язану систему певних рівнів. Це означає, що стан національної безпеки держави залежить від життєздатності економіки, її ефективності, мобільності, конкурентоспроможності. Забезпечення економічної безпеки є одним із найважливіших завдань держави. В Конституції України чітко зазначено, що забезпечення економічної безпеки є найважливішою функцією держави і справою всього українського народу.

Обґрунтованим є трактування поняття економічної безпеки з точки зору системного підходу, висвітленого у праці О. Власюка. Згідно до неї економічну

безпеку можна представити як систему, яка забезпечує стійкість економіки від негативних зовнішніх і внутрішніх дій та сприяє її поступальному розвитку [3, с. 86].

Проведений аналіз теоретичних підходів до визначення категорії «фінансова безпека» дає підстави стверджувати про наявні відмінності у поглядах науковців (табл. 1).

Таблиця 1.
Визначення поняття «фінансова безпека»

№ з/п	Автор	Зміст категорії
1	О. Барановський [4]	Фінансова безпека розглядається як ступень захищеності фінансових інтересів; рівень забезпеченості суб'єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами; стан складових фінансового ринку; якості фінансових інструментів і послуг; стан фінансових потоків в економіці, що дозволяє вважати її одним з найважливіших системоутворюючих елементів економічної безпеки держави
3	О. Василик [5]	Фінансова безпека – це надійна захищеність фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз
4	О. Власюк [6]	Фінансова безпека стає основним економічним гарантом стабільності, забезпечуючи виробничий базис інфраструктурними інститутами розподілу фінансових та інвестиційних ресурсів
5	В. Геєць [7]	Фінансова безпека – це стабільний розвиток фінансової системи країни та її стійкість до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків
6	А. Сухоруков [8]	Фінансова безпека – це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування фінансових зобов'язань.
7	В. Шлемко І. Бінько [9]	Фінансова безпека – такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання

З наявних визначень можна виділити три підходи до тлумачення поняття «фінансова безпека». Перший підхід ґрунтується на понятті «захищеність», другий – на понятті «стан», а третій підхід визначає фінансову безпеку через поняття «стабільність».

Більшість дослідників проблем економічної та фінансової безпеки, констатують той факт, що фінансова безпека є найважливішою складовою економічної безпеки країни, оскільки на фінансах базується будь-яка економіка. Обґрунтовується необхідність забезпечення і підтримки фінансової безпеки держави, тому що вона стосується не лише держави в цілому, а й усіх галузей національного господарства, приватних підприємств, усього суспільства.

Аналізуючи роботи провідних західних економістів Г. Вуда та В. Аллена, ми дійшли висновку, що вони ототожнюють фінансову безпеку з фінансовою стабільністю на макроекономічному рівні [10, С. 54], тобто основою фінансової безпеки в цілому є стабільність фінансової системи. Характерним є широке розуміння поняття фінансової безпеки з акцентом на націленість фінансової системи на економічний розвиток. Відповідно до вітчизняних наукових досліджень фінансова система є одним із об'єктів фінансової безпеки держави.

Дійсно досвід багатьох розвинених країн вказує на те, що існує прямо пропорційний зв'язок між фінансовою системою та економічним розвитком. «Здорова» фінансова система та стабільна валюта є визначальними факторами розвитку держави та її місця в світі.

Здійснений вище критичний аналіз дозволяє нам запропонувати власне визначення фінансової безпеки. Ми вважаємо, що фінансова безпека – це такий стан фінансової системи, що характеризується збалансованістю всіх її складових, захищеністю національних фінансових інтересів, спроможністю протистояти загрозам та забезпечувати економічне зростання країни.

Обґрунтуємо сформульоване визначення з позиції системного підходу через визначення структури фінансової безпеки.

У проєкті Концепції фінансової безпеки України наголошується, що з точки зору системного підходу фінансова безпека полягає в збереженні та укріпленні міжсистемних зв'язків, забезпеченні існування та розвитку кожної підсистеми виходячи з інтересів фінансової системи взагалі [11].

Виходячи з даного трактування, необхідно визначити основні підсистеми фінансової безпеки України, які повинні бути збалансовані в інтересах фінансової системи країни в цілому. Однак, на сьогоднішній день не існує єдиного підходу щодо структури фінансової безпеки. Відповідно до Концепції основними сферами впливу фінансової безпеки визначено [11]:

- бюджетна сфера і державне регулювання фінансових ринків;
- грошово-кредитна сфера;
- страхування;
- небанківські фінансові послуги;
- фондовий ринок.

Таким чином, на підставі проаналізованих підходів до визначення структури фінансової безпеки, на нашу думку, доцільним є включення всіх вищезазначених елементів, оскільки забезпечення фінансової безпеки здійснюється шляхом проведення виваженої фінансової політики, яка направлена на всі сфери фінансової системи. Тому вважатимемо, що фінансова безпека складається з бюджетної, боргової, податкової безпеки, безпеки банківської системи, валютно-курсової, грошово-кредитної, безпеки фондового та страхового ринків та інвестиційно-інноваційної складової (в т.ч. венчурне інвестування) (рис. 1). Адаже всі сфери фінансової системи є взаємопов'язаними і взаємообумовленими, регулювання однієї з них впливає й на всі інші.

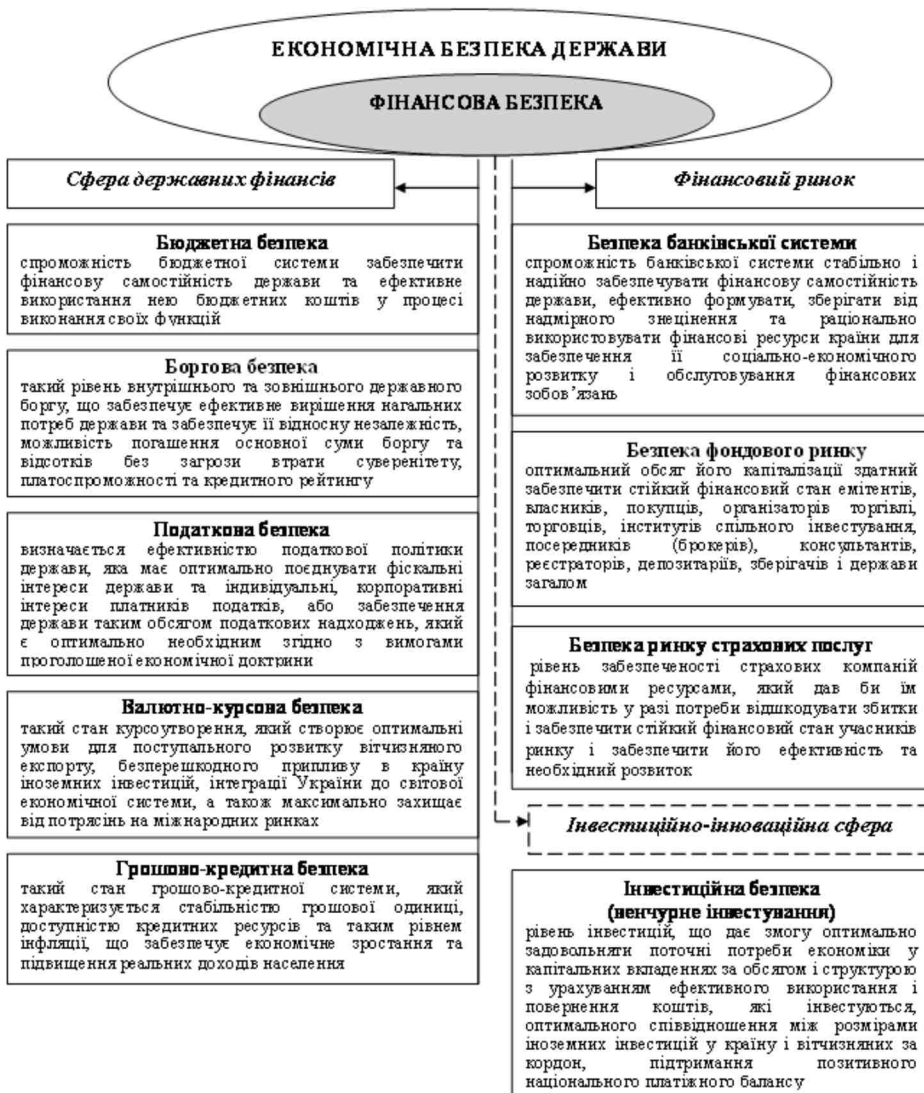

Рис. 1. Складові фінансової безпеки держави [12]

Згідно з Концепцією фінансової безпеки України забезпечення фінансової безпеки України – це діяльність фінансових агентів, направлена на запобігання або мінімізацію загроз фінансовій безпеці та захист національних інтересів України у галузі національних та міжнародних фінансів. Метою забезпечення фінансової безпеки держави є дотримання національних фінансових інтересів – життєво важливих економічних та фінансових цінностей української держави як носія суверенітету, визначальних фінансових потреб народу та держави, реалізація яких гарантує фінансову незалежність та прогресивний розвиток України

Пріоритетні національні інтереси у фінансовій сфері визначаються по кожній із складових фінансової системи. Таким чином мета забезпечення фінансової безпеки буде встановлюватися в залежності від виду безпеки, що розглядаються.

Слід зазначити, що загрози фінансової безпеки країни, пов'язані з довгостроковою економічною діяльністю учасників фінансових відносин, в ролі яких можуть бути як фінансові посередники, фінансові групи та компанії всередині країни, так і окремі держави, або навіть міжнародні організації та міжнародні корпорації тощо. У зв'язку з цим необхідно розмежувати загрози фінансової безпеки за джерелами їх походження на внутрішні та зовнішні. Зазначимо, що такої класифікації дотримується більшість дослідників проблем фінансової безпеки.

Внутрішні загрози фінансової безпеки країни виникають безпосередньо у зв'язку з недосконалістю організаційно-правового, адміністративного регулювання фінансових відносин; незавершеністю інституційних реформ у фінансово-кредитній сфері; політичною нестабільністю; неадекватною фінансово-економічною політикою; неефективними управлінськими рішеннями державного апарату управління щодо використання фінансових ресурсів; помилками, зловживаннями, економічними злочинами в управлінні фінансовою системою країни тощо. Відповідно до визначених передумов виникнення внутрішніх загроз фінансової безпеки, можемо визначити такі внутрішні загрози фінансової безпеки України [8, С. 88-89]:

- неефективне регулювання фінансової сфери;
- недостатній рівень золотовалютних резервів;
- зниження інвестиційної та інноваційної активності;
- неефективність податкової системи та масове ухилення від сплати податків;
- низький рівень бюджетної дисципліни і бюджетний дефіцит;
- значні розміри державного та гарантованого державою боргу;
- нерозвиненість фінансового та страхового ринків;
- критичний стан ринку державних цінних паперів;
- тінізація і криміналізація економіки, нелегальний відтік капіталів за кордон;
- високий рівень корупції у фінансово-кредитній сфері;
- нерозвиненість фондового ринку;
- низький рівень капіталізації банківської системи.

Однак, на сучасному етапі економічного розвитку України, фінансова безпека країни все більшою мірою потерпає від дії зовнішніх загроз. Виникнення зовнішніх загроз спричинені такими факторами:

- стрімкі процеси інтернаціоналізації та глобалізації світового господарства;
- обмеженість доступу до зарубіжних фінансових ринків;
- різноманітність фінансових інструментів і високий рівень їх динамізму;
- надмірна залежність національних економік від міжнародних кредитів;
- підвищення конкуренції між державами, використання стратегій «завоювання» могутніми державами по відношенню до менш розвинутих країн світу;

- виникнення загрозових кризових тенденцій світової фінансової системи, нездатність міжнародних фінансових інститутів та наднаціональних організацій їх контролювати та попереджувати.

До зовнішніх загроз належать:

- невідповідне зовнішньоторговельне сальдо;
- втручання міжнародних фінансових організацій у національну фінансово-кредитну сферу;
- фінансова залежність національної економіки від зовнішніх джерел;
- нерациональне використання зарубіжних кредитів;
- зростання зовнішнього боргу;
- активна участь іноземного капіталу у тіньовій економіці тощо.

У сучасних умовах впливу розвитку світового господарства та глобалізаційних процесів на вітчизняну економіку є необхідним здійснення оцінки, прогнозування і попередження як внутрішніх, так і зовнішніх загроз фінансової безпеки країни.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Фінансова безпека є досить складною та багаторівневою системою, яка складається із ряду підсистем. Таким чином, задля забезпечення належного рівня фінансової безпеки в цілому необхідно, щоб параметри кожної підсистеми фінансової безпеки забезпечували її внутрішню і зовнішню збалансованість, були достатньо стійкими до дії дестабілізуючих факторів та загроз. Фінансова безпека країни є основною умовою здійснення самостійної фінансово-економічної політики, яка буде відповідати національним інтересам.

Література.

1. Мошенський С.З. Фондовий ринок та інституційне інвестування в Україні: вплив на інвестиційну безпеку держави [Текст]: монографія / С.З. Мошенський – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 432 с.
2. Про основи національної безпеки України Закон України № 964 – IV від 19 червня 2003 року / Відомості Верховної Ради України (ВВР) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=964-15>
3. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І.Барановський/ – Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К.: КНТЕУ, 2004. – 760 с.
5. Василик О. Фінансова безпека // Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т.3 / О. Василик, С. Мочерний. – К.: Вид.центр «Академія», 2002 – 952 с.
6. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
7. Геєць В. Концепція економічної безпеки України // Ін-т екон. прогнозування; кер. проекту В.М.Геєць. – К.: Логос, 1999. – 56 с.
8. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України: [монографія] / А.І. Сухоруков. – К.: НІПІБ, 2005. – 140 С.
9. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення / В.Т. Шлемко, І.Ф. Білько [Текст]: монографія. – К.: НІСД, 1997. – 144 с.
10. Allen W. Defining and achieving financial stability / W. Allen and G. Wood // Journal of Financial Stability. – 2006. – Vol.2(2). – P. 52-72.
11. Муляр-Соломко Т.В. Підвищення фінансової безпеки держави на основі венчурного інвестування: дис. на здобуття наук. ступеню канд. економ. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, ЖДТУ / Т.В. Муляр-Соломко – Київ, 2012. – 182 с.

References.

1. Moshens'kyj S.Z. (2008) *Fondovij rynek ta instytutsijne investuvannia v Ukraini: vplyv na investytsijnu bezpeku derzhavy* [Stock market and institutional investment in Ukraine: the impact of the investment security of the state], ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine «Pro osnovy natsional'noi bezpeky Ukrainy» available at <http://zakon.nau.ua/doc/?code=964-15> (Accessed 19 June 2003)
3. Vlasjuk O.S. (2008) *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [Theory and practice of economic security in the sciences of economics]; National Institute for International Security at the National Security and Defense Council of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
4. Baranovs'kyj O.I. (2004) *Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia)* [Financial security in Ukraine (assessment methodology and tools support)], KNTEU, Kyiv, Ukraine.
5. Vasylyk O. (2002) *Finansova bezpeka* [Financial security] // Economic Encyclopedia, Publishing House «Academy», Kyiv, Ukraine.
6. Vlasjuk O.S. (2008) *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [Theory and practice of economic security in the sciences of economics], National Institute for International Security at the National Security and Defense Council of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
7. Heiets' V. (1999) *Kontseptsiiia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [The concept of economic security of Ukraine], Institute of Economic Forecasting, Lohos, Kyiv, Ukraine.
8. Sukhorukov A.I. (2005) *Problemy finansovoi bezpeky Ukrainy* [Problems financial security of Ukraine], NIPYB, Kyiv, Ukraine.
9. Shlemko V.T. (1997) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist' i napriamky zabezpechennia* [The economic security of Ukraine: the nature and direction of providing], NISD, Kyiv, Ukraine.
10. Allen W. (2006) *Defining and achieving financial stability*, Journal of Financial Stability.
11. Muliar-Solomko T.V. (2012) «Increased financial security state based venture investment» Abstract of PhD in Economics, dissertation, Money, finance and credit, ZSTU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"